

तर मी आजारीच पडले असते. प्रकाशला
तो. माझ्याकडे दिवसदिवस येत नाही.
छोट्याला सांभाळ बरं S. की तिकडून
कमकुठून करून घ्यायची काकूच्या पाळीच्या
ती म्हणाली, आपल्या माणसांपेक्षा हे
आहेत.

पुन्हा तुमच्या मुलांचीही त्यांना होस
चाली होवोत. आपल्या संस्कृतीत लहान
होस म्हणूनच कृष्णाच्या गोष्टी रचल्या
बायको : आईच्या उसम्याकरता, देवानं

होना. तरी चांगदेवला एकट्यालाही
ता. त्याच्या नव्या पद्धतीच्या, रंग
वर्णकपेक्षा हे दोन खोल्यांचे क्वार्टर्स
मुळे घराला शोभा येते हेच. कारण
बायको नसल्यामुळे शेजारच्या बाया
त. निव्वळ तुरुंगासारखं वाटत असतं.
ची पंपरा पडली. लगेत करून मुलं

ना. झक झक आणि काकू त्याला रहा
नही असं त्यालाच वाटलं. धरमसी-
अधूनमधून त्यांच्याकडेही जेबायला
व्हायचा. खाल्यापिळ्यानं, आरामानं

अंगणातून धरमसीबाई काहीतरी
आणि त्या दोघींची काही आश्चर्ये
देऊन ती ऐकून घेतली. धरमसी-
चललं होतं. मग काकू म्हणत होती,
जान्य होती. मोठ्या हाडाची मुलगी
जैनं स्वतःच्या पाळीचा इतिहास

वारसं वाटलं. त्याला वाटलं एकट्या

पुरुषाजवळ असून असून किती ओल असणार ? आणि असते तीसुद्धा तात्पुरती लंगोट
चिकट होण्याइतकी. तरी कुमारपणातही ही ओल आतून धडक मारत असते. ती खवायला
लगली की जगाचा अर्थ बदलतो.—ब्रह्मचर्य म्हणजे रखरखीत वाळवंट, कोरडं रूक्ष. त्यात
झरे फुटणं म्हणजे पुन्हा खीशी संबंध. आपण आता कोरडं खट्ट स्वच्छ घर ठेवून स्वच्छता
राखत असतो ती रोगट आहे. खीशी संबंध नसल्यामुळे त्या स्वच्छतेला काहीच लोभसपण
नाही. आणि हिंदुस्थानसारख्या उष्ण देशात चिरंतन झरणारी ओल आयुष्यात असणं
आवश्यक आहे. आणि ती दुसरीकडून कशी आणणार ? ती खीशीच संबंधित आहे. खीशी
किती हजार प्रकारची ओल संबंधित आहे ? संसार म्हणजे प्रचंड ओलच, स्वैपाक म्हणजे
शिजणारं पाणी, चवदार भाज्या, शिजवलेले वाफ घुटमळणारे ताजे पदार्थ, दूध दही ताक,
बुसळणं, आंबवणं, गोडावणं, ओलावणं, खारवणं, तोंडाला सुटणारं पाणी आणि जठरात
घाबणारं पाचक रस, भांडी घासणं आणि धुणं आणि पुसणं, वाळवणं, ओले हात. संसार
म्हणजे कपडे चिरगुटं धुणं आणि पिळणं, दोरीवर ओळीनं वाळत घातलेली स्वच्छ छोटी
छोटी शबली, लंगोट, चड्या, फ्रॉक, ब्रेसिअरी, परकर, ब्लाउझ, बनियनं, साव्या, पायजमे,
धोतरं आणि त्यांच्यातून टपकणारं स्वच्छ पाणी, थेंब, एकसारखी गोल गोल पुसत
आणलेली ओली झालेली फरशी, आंबोळी, ओले पाय, न्हाणीघरातून आतपर्यंत उमटलेली
लक्ष्मीच्या रांगोळ्यासारखी सुंदर ओली पावलं, ऋतुसाव नेमानं करणाऱ्या रजस्वला,
नवविवाहित इटी बायकांचं स्फुंदूनस्फुंदून रडणं, आसवं, ओठांवरची रसरशीत ओल,
गालांवरची ओल, घरोघर ओल्या गर्भाशयांमधे वर्षणारे चपळ ओले रेतसंभार, समागम-
कारक योनिरस, गर्भाशयात ओल्या पोषक द्रवांमधे तुडुंब लपेटलेली अर्मकं, जननोन्मुख
साव, लेकरांची दुधानं लावून ओली झालेली शबली आणि डोळ्यातलं तेजस्वी पाणी,
रडणाऱ्या पोरानां ओली आसवं, ओली वहाणारी शेंबडी नाक, लेकरांचं घटकेघटकेला करमणुकी-
खातर मुतणं, ओले लंगोट, स्तनांत दाटलेलं सूक्ष्म छिद्रांतून चुळचुळणारं लेकरांच्या
ओलातून वहायला उत्सुक आयांचं दूध.

सगळं आयुष्य ह्या ठिबकणाऱ्या चिकट मऊ पोषक ओलीमधेच वाढत असतं. ही
संसारच्या कृत्रिम भितीतून चाली बाजूनी वहात येणारी विश्वव्यापी ओल आयुष्यात
साकळते आणि आयुष्य मिजवून मऊ करून टाकते, कोरडं होऊ देत नाही. हे गुणगुणणारे
खीसिद्ध साव बेफिकरी तरुणपणाला बेफाम करून मग लोळवतात. सगळं सजीव अस्तित्व
म्हणजे एक कोसळणारी प्रचंड ओलच. आतल्या ओलीला वरून ही ओल मिळाली की
कोणात तडफड अस्वस्थता रहाणार नाही.

निघायच्या आदल्या रात्री काकाकाकूंनी लमाचा विषय सविस्तर चर्चेला काढला.
चांगदेवचा कल भलताच लमाकडे पाहून काकाला एकदम आश्चर्य वाटलं.

काका म्हणाला, अरे आता फार घाई करावी लागेल. पत्र लिहीत नाहीस तू कधी म्हणून